

Udviklingen i den primære svineproduktion og i slagteriindustrien

Årtier præget af mængdemæssig vækst i svineproduktionen afløstes i 2008 af et fald på ca. 3 pct. efterfulgt af mindre udsving omkring et uændret niveau. Antallet af svin slagtet her i landet – der ligeledes var præget af vækst gennem årtier – har, siden det toppede i 2004, udvist en faldende tendens, hvilket – sammen med udflytning af dele af kødforædlingen til udlandet – har resulteret i en nedgang i beskæftigelsen inden for slagteriindustrien. Eksporten af levende svin, der begyndte at vokse først i 1990'erne, og som primært består af smågrise, er – i modsætning hertil – fortsat med at stige. Da stigningen i det eksporterede antal svin, inklusive smågrise, mere end opvejer nedgangen i det slagtede antal, er det samlede antal solgt ud af landbruget fortsat med at stige.

Først gives et overblik over udviklingen i den primære svinesektor, i eksporten af levende svin, i antal svineslagtninger samt i forarbejdningen af svinekød på slagterierne. Herefter redegøres for forhold i Danmark og Tyskland, som vurderes at have haft afgørende indflydelse på udviklingen i svineproduktionen og slagteriindustrien her i landet med henblik på at skabe grundlag for en vurdering af de fremtidige udsigter. Til yderligere belysning af baggrunden for ændringerne i produktionen af svin ses på svinebrugenes indtjening, rentabilitet og investeringer. Endvidere omtales udviklingen i beskæftigelsen inden for svineproduktionen, slagteriindustrien og de tilknyttede forsyningsled. Notatet afsluttes med et sammendrag samt enkelte bemærkninger om udsigterne for den nærmeste fremtid.

Notatet, der er udarbejdet på foranledning af Fødevarerministeriet, er som følge af kort tidsfrist primært baseret på foreliggende notater, rapporter og artikler (se omstående litteraturliste).

1. Den primære svinesektor

Udviklingen i den primære svinesektor i Danmark er belyst i tabel 1 ved ændringen i den samlede produktion af svin – udtrykt ved mængdeindeks – ved ændringer i svinebestanden samt ved ændringer i antal landbrugsbedrifter med svin og i besætningsstørrelsen.

Efter årtier præget af vækst faldt den samlede produktion af svin, inklusive smågrise – målt ved mængdeindeks – med ca. 3 pct. i 2008. Herefter fulgte en stigning på ca. 2 pct. frem til 2011 efterfulgt af et forventet fald på ca. 2 pct. i 2012 og ca. 1 pct. i 2013.

Tabel 1: Udviklingen i den primære svineproduktion, i svinebestanden samt besætningsstrukturen siden 2000

	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Produktion i alt, mængdeindeks ¹	100,0	110,9	116,0	116,1	112,8	113,0	113,8	115,4	112,6	111,6
Samlet svinebestand, mio. stk. ²	11,9	13,5	13,4	13,7	12,7	12,4	13,2	12,9	-	-
Antal jordbrug med svin, 1.000 stk. ²	13,2	9,0	7,8	7,2	5,8	5,0	5,1	4,6	-	-
Do i % af samlet antal landbrug ²	24,3	17,4	16,5	16,2	13,4	12,2	12,0	11,4	-	-
Antal svin pr. bedrift med svin ²	901	1.501	1.794	1.903	2.189	2.454	2.599	2.786	-	-

Kilde: 1) Fødevarøkonomisk Institut (a) og 2) Danmarks Statistik (a).

Den samlede svinebestand var – ligesom den samlede produktion – præget af fortsat vækst gennem årtier. Imidlertid faldt bestanden til ca. 12,7 mio. stk. i 2008 fra ca. 13,7 mio. i 2007, mens bestanden siden da har bevæget sig omkring samme niveau.

Udviklingen i strukturen i retning af færre og større svinebedrifter, der tog sin begyndelse sidst i 1950'erne, er fortsat siden da. Antallet af jordbrug (landbrug og gartnerier) med svin faldt således fra ca. 13.200 i 2000 til ca. 9.000 i 2005 og ca. 4.600 i 2011. Svineproduktionen er således blevet koncentreret på en fortsat mindre del af jordbrugsbedrifterne. I 2011 havde 11,4 pct. af alle jordbrug svin mod 24,3 pct. i 2000.

Faldet i antal bedrifter med svin har sammen med en stigning i svinebestanden fra ca. 11,9 mio. stk. i 2000 til ca. 12,9 mio. i 2011 ført til en vækst i størrelsen af svineholdet i bedrifter med svin. Det gennemsnitlige antal svin pr. bedrift med svin er vokset fra 901 i 2000 til ikke mindre end 2.786 i 2011 – altså mere end en tredobling.

Det samlede antal svin (eksporteret som levende eller slagtet her i landet) har – som i de foregående årtier – været præget af en fortsat stigning. Fra 22,4 mio. i 2000 steg antallet til 25,8 mio. i 2005 og 29,4 mio. i 2011, jf. tabel 2. Forskellen mellem den mængdemæssige ændring i produktionen – målt ved mængdeindeks – og ændringen i svinebestanden på den ene side og udviklingen i det samlede antal svin (slagtet eller eksporteret) skyldes hovedsageligt, at en fortsat større del af slutproduktionen består af smågrise.

Ovennævnte vækst i det samlede antal svin (slagtet eller eksporteret) dækker over en svag nedgang i antal svin slagtet her i landet, en vis opgang i eksporten af slagtesvin frem til 2009 efterfulgt af en nedgang samt en markant vækst i eksporten af smågrise.

Antallet af svineslagtninger faldt fra 22,2 mio. i 2005 til 19,3 mio. i 2009 efterfulgt af en stigning til 20,1 mio. i 2010 og 20,9 mio. i 2011. I 2012 skønnes antallet at falde med ikke mindre end ca. 1,4 mio. til 19,5 mio. (om sidstnævnte skøn se note til tabel 2).

Tabel 2. Udviklingen siden 2010 i produktionen af svin samt i fordelingen heraf på svin slagtet her i landet og svin eksporteret som levende dyr

	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012 ⁴
Slagtet her i landet, mio. stk. ^{1,2}	20,9	22,2	21,5	21,4	20,7	19,3	20,1	20,9	19,5
Eksporteret som levende, mio. stk. ^{1,2}	1,5	3,6	4,3	4,9	6,3	8,3	8,4	8,5	9,8
Produktion i alt, mio. stk. ^{1,2}	22,4	25,8	25,8	26,3	27,0	27,6	28,5	29,4	29,7
Fordeling af eksport som levende dyr, 1000.stk.²									
Smågrise under 15 kg	-	314	369	312	337	401	436	407	421
Smågrise 15-50 kg	1.139 ³	2.721	3.204	3.539	4.943	6.642	7.073	7.632	8.910
Slagtesvin og sopolte	181	471	634	899	859	1.107	774	383	332
Søer	125	160	156	204	200	143	122	118	103
Svin i alt	1.445	3.665	4.363	4.954	6.339	8.294	8.405	8.540	9.766

3. Inklusive grise under 15 kg.

4. Egne beregninger baseret på, at den procentiske stigning (eller fald) for hele året 2012 i forhold til 2011 er identisk med stigningen (eller faldet) i de første 9 måneder af 2012 i forhold til de samme måneder i 2011.

Kilde: 1) Danmarks Statistik (b) og 2) Landbrug & Fødevarer (a og b)

Eksporten af slagtesvin er bortset fra årene 2006-2010 forblevet på et relativt lavt niveau. I modsætning hertil steg eksporten af smågrise (fortrinsvis til Tyskland) fra ca. 1,1 mio. stk. i 2000 til 8,0 mio. stk. i 2011 (7,6 mio. mellem 15 og 50 kg og 0,4 mio. under 15 kg). Væksten i smågriseeksporten var kraftigst i 2008 og 2009 og langt mere afdæmpet i 2010 og 2011. I 2012 forventes eksporten af smågrise imidlertid at stige til ca. 9,3 mio. stk. – en forøgelse på ikke mindre end 1,3 mio. i forhold til 2011. (se note til tabel 2). Denne forventede stigning i eksporten af smågrise er således af nogenlunde samme størrelse som det forventede fald i antal svineslagtninger.

I de seneste år er eksporten af smågrise til Polen vokset betydeligt – men dog fra et lavt niveau – mens eksporten til Tyskland har udvist en svagt faldende tendens på det seneste.

2. Forædling, eksport og import

Med en eksport på omkring 90 pct. af den samlede produktion af svinekød er dansk slagteriindustri (se note side 5) et udpræget eksportorienteret erhverv. Som følge af den store eksportandel giver forskydninger i eksportens sammensætning en god indikation – ikke blot af forskydninger i produktionens sammensætning – men også af ændringer i konkurrenceevnen for de enkelte produkter.

I 2011 udgjorde eksportværdien af svinekød og levende svin 30,6 mia. kr. mod 26,8 mia. kr. i 2005 og 24,5 mia. kr. i 2000, jf. tabel 3. Af den samlede eksportværdi i 2011 tegnede udskæringer med 18,9 mia. kr. sig for over 60 pct. Herefter fulgte levende svin som den næststørste komponent og biprodukter som den tredjestørste.

Tabel 3. Udviklingen i eksport af levende svin og svinekød siden 2000

	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
	----- 1.000 tons -----							
Levende svin	62	147	155	197	233	257	313	290
Bacon	114	112	111	102	103	101	99	101
Hele og halve svin	50	70	67	74	79	77	76	77
Udskæringer	931	1.143	1.189	1.186	1.156	1057	1.125	1186
Biprodukter	186	256	235	231	268	271	286	319
Konserves	95	73	73	68	69	59	61	65
Pølsemejerivarer	46	38	33	33	34	31	33	32
I alt, 1000 tons	1.492	1.839	1.865	1.891	1.943	1.854	1.993	2.071
	----- Mio. kr. -----							
Levende svin	825	1.724	2.004	2.070	2.798	3.399	4.053	3.946
Bacon	2.653	2.284	2.446	2.216	2.276	2.031	1.913	1.996
Hele og halve svin	504	693	702	690	905	821	743	796
Udskæringer	16.385	18.140	19.805	18.609	18.736	16.335	17.176	18.873
Biprodukter	1.074	1.484	1.382	1.469	1.849	1.949	2.133	2.644
Konserves	2.085	1.653	1.664	1.468	1.546	1.362	1.384	1.540
Pølsemejerivarer	942	821	757	761	801	740	766	770
I alt, mio. kr.	24.468	26.799	28.760	27.284	28.911	26.637	28.169	30.564

Kilde: Landbrug & Fødevarer (a)

Betragtes udviklingen i eksporten siden 2000, er det mest iøjnefaldende træk, at eksportværdien af levende svin er vokset markant, hvilket primært skyldes stigningen i eksporten af smågrise. Endvidere er eksportværdien af biprodukter steget, mens eksportværdien af mere forædlede produkter – som bacon, konserves og pølsemejerivarer – er faldet. For sidstnævnte produkter faldt eksportværdien fra 5,7 mia. kr. i 2000 til 4,3 mia. kr. i 2011, hvilket svarer til en nedgang fra 24,0 pct. til 16,2 pct. af den samlede eksportværdi af svinekød (eksklusive levende svin).

Selv om importen af svinekød er langt mindre end eksporten, giver importen også en vis indikation af forskydningen i slagterisektorens konkurrenceevne. Som vist i tabel 4, er importen vokset fra 126 mio. kg i 2000 til 147 mio. kg i 2005 og 220 mio. kg i 2011. Det er især importen af mere forædlede produkter, der er vokset kraftigt. Udviklingen indikerer – ligesom udviklingen i eksporten af svinekød – at tabet af konkurrenceevne især vedrører forædlede – og hermed arbejdskrafttunge – produkter.

Tabel 4. Udviklingen i importen af svinekød siden 2000

	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
	----- 1.000 tons -----							
Bacon	2	13	14	15	17	11	10	18
Hele og halve svin	2	0	0	0	2	0	0	0
Udskæringer	41	66	73	46	49	41	51	79
Biprodukter, inkl. svinefedt	71	39	40	52	66	66	68	74
Konserves	5	14	19	25	27	34	24	26
Pølsemejerivarer	5	15	17	20	18	32	23	23
I alt, 1.000 tons	126	147	163	158	179	184	176	220

Kilde: Landbrug & Fødevarer (a)

Ovennævnte ændringer i eksporten og importen af svinekød hænger sammen med, at både Danish Crown og Tican bl.a. via opkøb af udenlandske virksomheder har flyttet store dele af deres aktiviteter til udlandet¹. Det gælder især videre forarbejdning og forædling af kødet.

Udviklingen i den primære svinesektor, i eksporten af svinekød, i eksporten af levende svin og i importen af svinekød i de seneste 5-8 år tyder på tab af konkurrenceevne for produktionen af slagtesvin, for slagtninger af svin og for forædling af svinekød samt forbedring af konkurrenceevnen for smågriseproduktionen.

3. Drivkræfter bag ændringer i produktionen af svin og svinekød

I dette afsnit ses nærmere på forhold i Danmark og Tyskland, som vurderes at have haft afgørende indflydelse på udviklingen her i landet i svineproduktionen og i slagteriindustrien. Som det vil fremgå, er udviklingen i Danmark nært knyttet til udviklingen i Tyskland, hvilket er begrundelsen for også at bringe forholdene i Tyskland med ind i billedet (se boks 1 for en kort beskrivelse af udviklingen i produktionen af svin og svinekød i Tyskland).

Boks 1: Kort om produktion af svin og svinekød i Tyskland

I Tyskland er produktionen af svinekød steget markant gennem det seneste årti, og Tyskland – der tidligere var nettoimportør af svinekød – har siden 2006 været nettoeksportør.

Fra 2000 til 2011 voksede produktionen af svinekød, eksklusive spiselige biprodukter, fra 3.982 mio. kg til 5.598 mio. kg, svarende til en vækst på ikke mindre end 41 pct. I samme årrække voksede den tyske eksport af svinekød fra 450 mio. kg til 1.973 mio. kg, mens importen steg fra 870 mio. kg. til 1.161 mio. kg.

Væksten i den tyske produktion af svinekød er i betydelig grad baseret på import af levende svin – fortrinsvis smågrise – der indgår i produktionen af slagtesvin. Importen af levende svin voksede fra 3,2 mio. i 2000 til 12,2 mio. 2010, mens eksporten voksede fra 1,1 mio. til 2,4 mio.

Udviklingen i tysk svineproduktion og svinekød

	2000	2005	2010
Produktion af svinekød, mio. kg	3.982	4.500	5.488
Import af svinekød, mio. kg	870	1.023	1.161
Eksport af svinekød, mio. kg	450	1.023	1.973
Samlet svinebestand, mio. stk.	25,8	27,0	27,4
Antal svineslagtninger, mio. stk.	43,2	48,3	58,6
Import af levende svin, mio. stk.	3,2	5,7	12,2
Eksport af levende svin, mio. stk.	1,1	1,1	2,4
Nettoimport, mio. stk.	2,1	4,6	9,8

Kilde: FAOSTAT

¹ Det største slagteriselskab Danish Crown og det næststørste, men dog langt mindre Tican – der tilsammen udgør langt størstedelen af den danske slagteriindustri – har efterhånden store dele af deres aktiviteter placeret i udlandet. Ved udgangen af regnskabsåret 2011/12 beskæftigede Danish Crown-koncernen ca. 23.600 personer - heraf 8.700 i Danmark og 14.900 i udlandet, jf. Danish Crown Group (2012), mens Tican-koncernen havde 1.983 ansatte i gennemsnit for regnskabsåret 2010/11 – heraf 838 i Danmark og 1.145 i udlandet, jf. Tican Koncernen (2011). I notatet dækker betegnelsen 'dansk slagteriindustri' udelukkende slagteriaktiviteter her i landet.

Slagterisektoren

Udvidelsen af EU med de østeuropæiske lande har sammen med EU's vedtagelse af Udstationeringsdirektivet, Vikardirektivet og Servicedirektivet gjort det muligt for virksomheder i EU-landene at anvende udstationeret arbejdskraft til en oftest væsentligt lavere løn end national arbejdskraft. I modsætning til den danske slagteriindustri har den tyske gjort brug af denne mulighed i betydeligt omfang.

I 2009 lå lønomkostningen for en fastansat slagteriarbejder i Tyskland ifølge Hamann (2009) på et niveau omkring 18 EUR pr. time, inklusive sociale omkostninger på 20 pct., mens omkostningen for udstationeret arbejdskraft og vikarer lå på skønsmæssigt 5 EUR pr. time. Med en EUR-kurs på 7,45 svarer det til henholdsvis 134,10 kr. pr. time og 37,25 kr. pr. time. Til sammenligning kan nævnes, at den gennemsnitlige løn (inklusive ferie- og søgne-helligsdagsgodtgørelse samt dagpenge) for slagteriarbejdere i Danmark lå på 255 kr. i 2009, jf. Landbrug & Fødevarer (a)

De markant lavere lønomkostninger i den tyske slagteriindustri end i den danske har bidraget – og bidrager fortsat – til at svække danske slagteriindustriens konkurrenceevne, især når det gælder mere forædlede, arbejdskrafttunge produkter. Det er derfor ikke overraskende, at den danske eksport af disse produkter har været præget af en faldende tendens, og importen omvendt af en stigende tendens.

Slagtesvin (fra smågrise til levering)

Ovennævnte forskelle i lønniveauet har endvidere lagt et nedadrettet pres på prisen for svinekød og hermed også på afregningsprisen for slagtesvin. Den danske afregningspris lå således under den tyske navnlig i 2006 og 2008, men også i 2007 og 2009, jf. tabel 5. I 2010 og 2011 var den danske afregningspris på niveau med den tyske. Og for de første 49 uger af 2012 taget under ét lå den danske afregningspris på 12,01 kr. pr. kg, mens den tyske lå på 12,17 kr. pr. kg, jf. Landbrug & Fødevarer (c). I uge 50 og uge 51 var den danske afregningspris henholdsvis 0,63 kr. og 0,65 kr. højere end den tyske, hvorfor den danske forudses at nå op på praktisk taget samme niveau som den tyske i 2012 som helhed.

Tabel 5. Korrigerede gennemsnitlige afregningspriser for slagtesvin i Danmark, Tyskland og Holland, kr. pr. kg

	Danmark	Tyskland	Holland
2006	9,77	10,47	9,83
2007	9,03	9,30	8,72
2008	9,81	10,88	10,39
2009	9,42	9,85	9,36
2010	9,90	9,79	9,50
2011	10,85	10,72	10,64
2012 (første 49 uger)	12,01	12,17	12,08

Kilde: Landbrug & Fødevarer (c)

En forklaring på – eller medvirkende årsag til – at den danske afregningspris igen er på niveau med den tyske, er, at danske slagterier dels har effektiviseret produktionen her i landet, dels har flyttet stigende dele af deres aktiviteter til lande med lavere lønomkostninger.

Den store variation fra år til år i forskellen mellem den danske og den tyske afregningspris hænger uden tvivl også sammen med, at dansk slagteriindustri er eksportorienteret, mens den tyske er hjemmemarkedsorienteret, og at afsætningen af dansk svinekød – og hermed afregningsprisen for slagtesvin – derfor er afhængig af markedsforhold i en række lande samt af kursen for visse valutaer. Selv om en betydelig del af den danske eksport af svinekød afsættes til lande inden for Eurozonen, afsættes størstedelen til andre lande – herunder især UK, Polen, Kina, Japan, Rusland. Af den samlede eksport af svinekød til en værdi af 30,6 mia. kr. i 2011 afsattes for 19,8 mia. kr. til lande uden for Eurozonen, svarende 65 pct. af den samlede eksportværdi, jf. Landbrug & Fødevarer (a). Ved eksport til lande uden for Eurozonen vil prisen på svinekød – udtrykt i danske kroner – navnlig på kortere sigt – være påvirket af ændringer i de pågældende valutakurser.

Ved vurdering af, om den danske afregningspris for slagtesvin kan forventes at forblive på niveau med den tyske, eller om den igen kommer under den tyske, er det naturligvis vigtigt at vide, om de senere års indsnævring af prisforskellen primært skyldes effektiviseringer i dansk slagteriindustri og udflytning af kødforædlingen, eller om indsnævringen hovedsageligt skyldes særligt gunstige markedsforhold og/eller særligt gunstige valutakurser for dansk eksport af svinekød. Af tidsmæssige grunde er det ikke muligt at foretage en nærmere analyse heraf i nærværende notat.

Uanset baggrunden for at den danske afregningspris for svin lå under den tyske i årene 2006-09, er der næppe tvivl om, at dette forhold har medvirket til, at den tidligere vækst i produktionen af slagtesvin og i antallet af svineslagtninger afløstes af en faldende tendens i disse år, samtidig med at eksporten af smågrise voksede kraftigt.

Når det gælder udviklingen i produktionen af slagtesvin samt i antallet af svineslagtninger i de kommende år, er det derfor af væsentlig betydning, at danske slagterier bliver i stand til at betale en afregningspris på niveau med den tyske eller – bedre endnu – over dette niveau. Jo højere den danske afregningspris kommer op i forhold til den tyske, desto større bliver produktionen af slagtesvin, og jo større denne produktion bliver, desto større bliver antallet af svineslagtninger her i landet.

Dansk eksport af levende slagtesvin har som omtalt holdt sig på et relativt lavt niveau bortset fra årene 2006-10, hvor niveauet var noget højere – mellem 0,6 mio. og 1,1 mio. – jf. tabel 2. Sidstnævnte forhold hænger uden tvivl sammen med, at den danske afregningspris for slagtesvin lå under den tyske i disse år. Hertil kom, at Danish Crown eksporterede svin

til slagtning i Tyskland i en periode som følge af en omfattende brand på selskabets slagteri i Blans, der satte slagteriet ud af drift.

Medvirkende til at eksporten af levende svin fortrinsvis består af smågrise og kun i mindre omfang af slagtesvin er:

- At omkostningen til transport mv. er betydelig større ved eksport af slagtesvin end ved eksport af smågrise.
- At indtjeningen fra slagtesvinehold (eksklusive indkøb af smågrise) baseret på danske smågrise er større i Tyskland end i Danmark – eller i det mindste har været større selv i årene 2010-12, hvor den tyske afregningspris var på niveau med den danske. Hvis ikke indtjeningen, før fradrag for smågriseindkøb, var større i Tyskland, ville tyske slagtesvineproducenter nemlig ikke kunne betale en pris for danske smågrise, der – ud over den de danske slagtesvineproducenter betaler – kunne dække omkostningen ved transporten til Tyskland.
- At omkostningen ved produktion af smågrise er væsentligt lavere i Danmark end i Tyskland (herom mere lidt senere).

Den væsentligste forklaring på den større indtjening i tysk slagtesvineproduktion er især gunstigere lovbestemte rammevilkår for tysk end for dansk slagtesvineproduktion, jf. bl.a. Christiansen og Udesen (2012), Lind og Zobbe (2012) samt Lund et al. (2011). Af tidsmæssige grunde er det ikke muligt at redegøre for alle forskelle mellem tyske og danske rammevilkår for svineproduktionen. To ordninger – der vurderes at spille en væsentlig rolle for økonomien i tysk slagtesvineproduktion – skal dog omtales ganske kort. Den ene er en særlig tysk momsregel for landbrugsbedrifter og den anden er gunstige lovgivningsmæssige rammevilkår for produktion af biogas.

Ifølge den særlige momsregel – kaldet Pauschalbesteuerung – kan landmanden – hvis produktionen betragtes som en landbrugsvirksomhed – vælge mellem almindelig momsbeskatning eller fritagelse for momsbeskatning. Ifølge Landbrug & Fødevarer (2011) er gevinsten for landmanden under visse forudsætninger 24 kr. pr. produceret slagtesvin og 3,50 kr. pr. smågris ved konsekvent at anvende den særlige momsregel for landbrugsvirksomhed. Af alle svinebedrifter anslås 95 pct. at anvende denne regel, mens de pågældende landmænd menes at tegne sig for omkring 75 pct. af de producerede svin. Det er værd at bemærke, at gevinsten ved friholdelse for moms er langt større for slagtesvin end for smågrise, hvorfor friholdelsen bidrager til at forklare den tyske slagtesvineproduktions stærke position set i forhold både til den tyske smågriseproduktion og til dansk slagtesvineproduktion.

I Tyskland er tilskuddet til produktion af biogas væsentlig højere end i Danmark. Det tyske tilskud er afhængigt af, at der indgår gylle i gasproduktionen, hvilket ifølge Christiansen og

Udesen (2012) giver tysk slagtesvineproduktion en indtjeningsmæssig fordel i forhold til dansk slagtesvineproduktion på ca. 15 kr. pr. slagtesvin. Som følge af den større gyllemængde pr. slagtesvin end pr. smågrise er gevinsten større i slagtesvineproduktionen end i smågriseproduktionen.

Udover gunstigere lovbestemte rammevilkår for tysk end for dansk slagtesvineproduktion skal det også nævnes, at lønniveauet i tysk landbrug er lavere end i dansk landbrug, og at det også bidrager til at forklare tysk slagtesvineproduktions konkurrenceevne, selv om slagtesvineproduktionen ikke er en arbejdskrafttung produktionsgren.

Smågrise

I modsætning til produktionen af slagtesvin har produktionen af smågrise været præget af fortsat vækst positivt påvirket af en betydelig efterspørgsel efter danske smågrise primært fra Tyskland, men i de seneste år også fra Polen samt et udbud af danske grise til en for disse lande attraktiv pris (se boks 2 for en kort beskrivelse udviklingen i produktionen af svin og svinekød i Polen).

Boks 2: Kort om produktion af svin og svinekød i Polen

I Polen har den samlede produktion af svinekød siden 2000 været præget af betydelige svingninger uden nogen klart faldende eller stigende tendens. I samme årrække voksede importen betragteligt, mens eksporten også voksede omend væsentligt mindre. Landet – der tidligere var nettoeksportør af svinekød – er som resultat heraf blevet nettoimportør.

Fra 2000 til 2010 faldt produktionen af svinekød, eksklusivt spiselige biprodukter, fra 1.923 mio. kg til 1.895 mio. kg, svarende et fald på godt 1 pct. I samme årrække voksede eksporten af svinekød fra 118 mio. kg til 386 mio. kg, mens importen steg fra 41 mio. kg. til 574 mio. kg.

Den polske produktion af svinekød var næsten udelukkende baseret på indenlandsk smågrise- og slagtesvineproduktion, bortset fra de seneste år, hvor importen af smågrise er vokset relativt kraftigt.

Udviklingen i produktion, import og eksport af svin og svinekød i Polen

	2000	2005	2010
Produktion af svinekød, mio. kg	1.923	1.956	1.895
Import af svinekød, mio. kg	41	187	574
Eksport af svinekød, mio. kg	118	203	386
Samlet svinebestand, mio. stk.	17,1	18,1	14,9
Antal svineslagtninger, mio. stk.	22,6	22,5	21,3
Import af levende svin, mio. stk.	0,0	0,3	2,0
Eksport af levende svin, mio. stk.	0,0	0,3	0,3
Nettoimport, mio. stk.	0,0	0,0	1,7

Kilde: FAOSTAT

Baggrunden for både efterspørgslen og udbuddet er, at omkostningerne ved produktion af smågrise er lavere i Danmark end i Tyskland, selv om lønniveauet er højere i dansk end i tysk landbrug. Trods omkostningen til transport mv. ved eksport af smågrisene er danske

producenter således i stand til at afsætte grise på det tyske og det polske marked i konkurrence med smågriseproducenter i de pågældende lande.

Ifølge Bruun og Christiansen (2009) lå de danske omkostninger ved produktion af smågrise ca. 80 kr. under de tyske i 2009, mens omkostningen ved transporten til Tyskland lå mellem 16,90 kr. og 44,85 kr. pr. gris i 2012 under forudsætning af fuldt læs (600 smågrise), jf. Madsen (2012).

De markant lavere omkostninger i dansk end i tysk smågriseproduktion kan virke overraskende, men herom er der næppe tvivl, idet eksporten af smågrise – trods omkostningen ved transporten – ellers ikke ville være nået op på et så højt niveau i løbet af det relativt korte åremål, der er tale om.

Forklaringen på det lave omkostningsniveau i dansk smågriseproduktion er en høj totalfaktorproduktivitet eller – sagt med andre ord – et lavt samlet ressourceforbrug pr. produceret gris. Og baggrunden herfor er dels et særdeles godt avlsmateriale, der bl.a. giver grundlag for mange smågrise pr. årssø, dels en nøje tilrettelagt produktion kombineret med kontrol og overvågning. Sidstnævnte er af væsentlig betydning, da produktion af smågrise er væsentlig mere kompliceret end fx produktion af slagtesvin.

Selv om smågriseeksporten medvirker til at hæve prisen på smågrise her i landet, vil prisen dog forblive under prisen for de pågældende grise i Tyskland som følge af omkostningen ved transporten. Den effektive danske smågriseproduktion bidrager derfor – via forholdsvis lave priser på smågrise – til at forbedre økonomien i slagtesvineproduktionen og hermed til at afværge endnu større fald i produktionen af slagtesvin og i antallet af svineslagtninger. Til illustration af dette forhold kan nævnes, at en pris for smågrise på fx. 30 kr. under niveauet for samme gris i Tyskland har samme positive effekt på indtjeningen som et løft i den danske afregningspris for slagtesvin 0,37 kr. pr. kg, forudsat at slagtevægten er 82 kg ($30 \text{ kr.} / 82 \text{ kg} = 0,37 \text{ kr. pr. kg}$). Det er således af betydning, ikke blot for smågriseproduktionen, men også for slagtesvineproduktionen og for slagterisektoren, at dansk smågriseproduktion bevarer forspringet i form af en højere totalfaktorproduktivitet end i tysk smågriseproduktion.

På kort sigt afhænger efterspørgslen efter danske smågrise både fra danske og fra tyske slagtesvineproducenter bl.a. af, om der er overkapacitet af slagtesvinestalde (tomme ikke-forældede slagtesvinestalde). Ved overkapacitet vil slagtesvineproducenten almindeligvis efterspørge smågrise, så længe dækningsbidraget er – eller rettere forventes at blive – positivt, altså så længe der blot er dækning for de variable omkostninger.

Den nævnte særlige momsregel for tysk landbrug bidrager især til at forøge dækningsbidraget (produktionsværdien minus de variable omkostninger). Den relativt store

positive effekt på dækningsbidraget betyder, at tyske slagtesvineproducenter bedre kan konkurrere med deres danske konkurrenter om de danske smågrise i perioder med overkapacitet af slagtesvinestalde end i perioder med fuld kapacitetsudnyttelse.

Som følge af EU-krav om, at drægtige søer og gylte skal gå løse fra den 1. januar 2013, forventes den samlede bestand af søer i EU-landene at falde i 2013 i forhold til 2012. Et vist fald i produktionen af smågrise må derfor forventes, og derfor kan der ligeledes forventes en vis overkapacitet af slagtesvinestalde. I en sådan situation med overkapacitet af slagtesvinestalde svækkes danske slagtesvineproducenters konkurrenceevne over for deres tyske konkurrenter. Kravet om, at drægtige søer og gylte skal gå løse, kan derfor midlertidigt bidrage til at forøge eksporten af smågrise og formindske produktion af slagtesvin og hermed antallet af svineslagtninger.

Ved fuld kapacitetsudnyttelse (hvor udvidelse af produktionen forudsætter investeringer i nye stalde) vil slagtesvineproducenten derimod kun efterspørge smågrise så længe, der er dækning for samtlige omkostninger – både variable og faste.

Den særlige momsregel for tysk landbrug bidrager også til at forøge de faste omkostninger i form af afskrivninger og renter, hvorfor reglens positive effekt på dækningsbidraget i nogen grad opvejes af større faste omkostninger ved fuld kapacitetsudnyttelse.

Hvilken effekt den tyske efterspørgsel efter danske smågrise mere præcis har på svineproduktionen og slagteriindustrien her i landet, er vanskeligt at vurdere. Den tyske efterspørgsel medvirker selvsagt til at forøge den samlede efterspørgsel efter danske smågrise, men om den større efterspørgsel fortrinsvis afspejler sig i højere priser på smågrisene eller fortrinsvis i en større produktion af smågrise, er svært at vurdere.

4. Svinebrugenes indtjening og rentabilitet

Til yderligere belysning af baggrunden for ændringerne i dansk svineproduktion er nettoindtjeningen samt rentabiliteten i årene 2000-13 for alle svinebedrifter med 2 helårsarbejdere og derover vist i tabel 6, mens tilsvarende oplysninger vedrørende årene 2008-11 for disse store svinebedrifter opdelt efter driftsform (smågrise, slagtesvin eller både smågrise og slagtesvin) er vist i tabel 8.

Før nettoindtjeningen og rentabiliteten omtales, gives en præsentation af ovennævnte store svinebedrifter.

Som vist i tabel 6, tegnede ovennævnte store svinebedrifter sig for omkring 67 pct. af den samlede svinebestand i år 2000 – stigende til omkring 84 pct. i 2011. I samme årrække faldt antallet af store svinebrug fra omkring 3.300 til ca. 2.400.

Langt de fleste store svinebrug har ud over svinehold en betydelig planteproduktion – fortrinsvis korn. I 2000 havde de store svinebrug et dyrket areal, inklusive brak, på 126 ha i gennemsnit pr. bedrift – stigende til 217 ha i 2011. De store svinebrugs indtjening og rentabilitet afhænger derfor ikke blot af selve svineproduktionen, men også af planteproduktionen.

Tabel 6. Udvalgte oplysninger om svinebrug med 2 helårsarbejdere og derover siden 2000

	Resultat efter finansielle poster, 1.000 kr. pr. bedrift	Forrentning af egen (ikke forpagtet) jordbrugskapital, pct.	Antal bedrifter	Antal svin, ultimo året, pr. bedrift	Landbrugsareal, ultimo året, ha. pr. bedrift	De pågældende svinebrugs andel af den samlede svinebestand
2000	594	6,5	3.290	2.587	126	67
2001	946	9,0	3.543	2.619	128	69
2002	34	1,5	3.496	2.861	135	74
2003	-250	-0,4	2.861	2.951	142	77
2004	8	1,3	2.857	3.117	147	80
2005	117	1,7	3.017	3.551	160	79
2006	366	2,8	3.433	3.822	177	76
2007	-806	-1,0	2.773	3.949	183	82
2008	-2.361	-1,6	2.864	4.261	214	83
2009	-993	0,1	2.583	4.477	220	83
2010	-563	0,9	2.411	4.786	219	85
2011	-307	1,1	2.438	5.075	217	84
2012	524	2,7	2.217	5.330	226	-
2013	1.533	4,7	2.067	5.628	235	-

Kilde: Danmarks Statistik (c) og Fødevarøkonomisk Institut (a)

Væksten i det dyrkede areal pr. bedrift har – som det fremgår af tabellen – været ledsaget af en stigning i besætningsstørrelsen. Ultimo 2011 var der knap 5.100 svin pr. bedrift mod knap 2.600 ultimo 2000. Baggrunden for væksten i størrelsen af de pågældende svinebedrifter er formodentlig især størrelsesøkonomiske fordele. Til belysning heraf er der i tabel 7 givet en oversigt over forrentningen af egen (ikke-forpagtet) jordbrugskapital i årene 2008-11 for svinebrug opdelt efter bedriftsstørrelse målt ved antal af helårsarbejdere.

Tabel 7. Forrentning af egen (ikke-forpagtet) jordbrugskapital for svinebedrifter opdelt efter størrelse, gennemsnit for årene 2008-11

	Antal helårsarbejdere, inkl. brugerfamiliens arbejde					Alle svinebedrifter
	Under 1	1-2	2-3	3-5	5 og derover	
Forrentning, pct.	-3,7	-1,2	-0,4	-0,1	0,5	-0,2

Kilde: Danmarks Statistik (c)

Selv om de store svinebedrifter oftest har en betydelig planteproduktion, overstiger omkostninger til foder i disse bedrifter dog værdien af planteproduktion. I gennemsnit for årene 2008-11 udgjorde omkostningen til foder 4,2 mio. kr. pr. bedrift, mens bruttoudbyttet

fra planteavl, ekskl. konjunkturgevinster (dvs. prisbetingede ændringer i værdien af beholdninger) beløb sig til 1,7 mio. kr.

På kort sigt, hvor højere priser for korn og andre planteprodukter ikke umiddelbart resulterer i højere priser for svin, har højere priser for planteprodukter derfor en betydelig negativ effekt på indtjeningen i de pågældende bedrifter, mens omvendt lavere priser på planteprodukter har en positiv effekt.

På længere sigt, hvor ændringer i prisen for planteprodukter almindeligvis fører til ændringer i prisen for svin, har højere (lavere) priser på planteprodukter derimod en betydelig positiv (negativ) effekt på indtjeningen i de pågældende bedrifter.

De store svinebedrifters nettoindtjening (resultat efter finansielle poster) – der er den rest, der er tilbage til at forrente bedriftens egenkapital samt aflønne brugerfamilien – lå på et lavt niveau i næsten alle år 2002 til 2011. I 2000 og 2001 var nettoindtjeningen markant højere, hvilket også forudses at blive tilfældet i 2012 og navnlig i 2013. De forventede forbedringer af nettoindtjeningen i 2012 og 2013 skyldes for langt størstedelens vedkommende forbedringer af økonomien i svineproduktionen og kun i beskedent omfang forbedringer af økonomien i planteavlen.

Forrentningen af jordbrugskapitalen var præget af samme tendens som nettoindtjeningen. Fra 2002 til 2011 lå forrentningen på et lavt niveau i næsten alle år, mens den var markant højere i 2000 og 2001 og ligeledes forventes at blive væsentligt højere i 2012 og 2013. For de sidste to år i det mindste, hvis forrentningen ses i forhold til det særdeles lave renteniveau.

Til belysning af slagtesvineprisens betydning for økonomien i svineproduktionen kan nævnes, at en dansk afregningspris på niveau med den tyske i 2008 og 2009 ville have resulteret i et løft i nettoindkomsten for de store svinebedrifter under ét i de to år på henholdsvis 518.000 kr. og 210.000 kr. pr. bedrift.

I de tre typer svinebrug (smågrise, slagtesvin samt både smågrise og slagtesvin) lå forrentningen af brugenes egne (ikke-forpagtede) jordbrugsaktiver på stort set på samme lave niveau i årene 2008-2011 taget under ét, jf. tabel 8. Således varierede forrentningen fra minus 0,1 pct. hos smågriseproducenter til 0,2 pct. hos producenter med både smågrise og slagtesvin og videre til 0,3 pct. hos slagtesvineproducenter. Disse forskelle bidrager derfor ikke på nogen måde til at forklare faldet i produktionen af slagtesvin og væksten i produktionen af smågrise.

Når det gælder brugerens alder, er der også kun mindre forskelle afhængig af driftsformen. Landmænd med slagtesvin samt landmænd med integreret produktion (både smågrise og slagtesvin) er gennemgående lidt ældre end smågriseproducenterne. Men disse begrænsede

aldersmæssige forskelle bidrager heller ikke i nævneværdig grad til at forklare forskellen mellem udviklingen i de to produktionsgrene.

Tabel 8. Indtjening, rentabilitet og baggrundsplysninger for svinebedrifter med 2 helårsarbejdere og derover opdelt efter driftsform (svineproduktionens sammensætning)

	2008	2009	2010	2011
<i>Fortrinsvis sohold:</i>				
Antal bedrifter	1.101	1.040	1.045	918
Resultat efter finansielle poster, 1.000 kr. pr. bedrift	-2.766	-884	-621	-505
Forrentning, pct.	-2,4	0,3	0,8	0,7
Bestand af søer og gylte, stk. pr. bedrift	635	686	703	739
Bestand af smågrise og andre svin, stk. pr. bedrift	4.142	4.392	4.628	4.853
Samlet svinebestand, dyreenheder pr. bedrift	291	310	303	312
Dyrket areal, inkl. brak, ha pr. bedrift	174	181	179	168
<i>Brugerens alder</i>	43	42	46	45
<i>Fortrinsvis slagtesvin:</i>				
Antal bedrifter	783	749	800	769
Resultat efter finansielle poster pr. bedrift	-1.806	-984	-441	-104
Forrentning, pct.	-0,7	-0,2	1,0	1,3
Bestand af søer og gylte, stk. pr. bedrift	37	42	62	102
Bestand af smågrise og andre svin, stk. pr. bedrift	3.246	3.236	3.692	4.142
Samlet svinebestand, dyreenheder pr. bedrift	307	319	347	386
Dyrket areal, inkl. brak, ha pr. bedrift	245	252	243	232
<i>Brugerens alder</i>	46	44	48	48
<i>Såvel sohold som slagtesvin:</i>				
Antal bedrifter	700	622	593	530
Resultat efter finansielle poster, 1.000 kr. pr. bedrift	-2.343	-1.186	-627	-257
Forrentning, pct.	-1,3	0,0	0,9	1,3
Bestand af søer og gylte, stk. pr. bedrift	372	395	405	452
Bestand af smågrise og andre svin, stk. pr. bedrift	4.004	4.337	4.416	5.004
Samlet svinebestand, dyreenheder pr. bedrift	327	350	344	402
Dyrket areal, inkl. brak, ha pr. bedrift	240	244	257	278
<i>Brugerens alder</i>	47	48	46	47

Kilde: Danmarks Statistik (c)

Når det gælder brugerens alder, er der også kun mindre forskelle afhængig af driftsformen. Landmænd med slagtesvin samt landmænd med integreret produktion (både smågrise og slagtesvin) er gennemgående lidt ældre end smågriseproducenterne. Men disse begrænsede aldersmæssige forskelle bidrager heller ikke i nævneværdig grad til at forklare forskellen mellem udviklingen i de to produktionsgrene.

Det nok mest iøjnefaldende træk ved tallene i tabel 6 og tabel 8 er den meget lave nettoindtjening og den ligeledes lave forrentning i årene 2007-10. Den fortsatte vækst i

produktion af smågrise virker på denne baggrund overraskende. Derimod er det forståeligt, at produktion af slagtesvin har været præget af en faldende tendens.

Med til at forklare nedgangen i produktionen af slagtesvin er formodentligt, at denne produktion kan indstilles forholdsvis hurtigt – og ligeledes genoptages relativt hurtigt uden væsentlige ekstra omkostninger til følge. Fra smågrise på ca. 30 kg indsættes, til de leveres, går der ca. 3. måneder. Hertil kommer, at størstedelen af omkostningerne ved produktion af slagtesvin er variable – navnlig hvis arbejdsomkostningen er variabel – og kun en mindre del faste, hvorfor der ikke skal så store prisændringer på slagtesvin, smågrise og foderstoffer til, før dækningsbidraget er negativt. Hertil kommer, at etablering af større produktionsanlæg til slagtesvin samt udvidelse af eksisterende anlæg ofte vanskeliggøres af forskellige miljømæssige og finansielle barrierer, men herom i det følgende afsnit.

5. Svinebrugenes investeringer

Da mange landbrugsbedrifter har indstillet svineproduktionen, er denne i stigende grad blevet koncentreret på færre og større enheder (større bedrifter og større besætninger). Denne udvikling er forståelig, idet rentabiliteten generelt er lavere i mindre og mellemstore enheder end i store, jf. tabel 7. Det forhold, at mange landbrug indstiller produktionen af svin, nødvendiggør betydelige investeringer i nye svinestalde, forudsat at produktionen skal opretholdes. Hertil kommer almindelig udskiftning af produktionsanlæg som følge af nedslidning. Inden for svineproduktionen regner man med, at staldbygninger og staldinventar har en levetid på henholdsvis 25 år og 12,5 år. Det betyder groft sagt, at 4 pct. af bygningsmassen og 8 pct. af bygningsinventaret skal udskiftes hvert år.

De store svinebrugs investeringer i driftsbygninger, inventar og maskiner lå på et højt niveau i årene, før krisen satte ind, samt i det første kriseår 2008, mens investeringerne efter et voldsomt fald i 2009 er forblevet på et lavt niveau, jf. tabel 9. Afhængig af driftsformen faldt de samlede investeringer i ovennævnte aktiver – udtrykt i pct. af de tilsvarende afskrivninger – fra et niveau mellem 154 til 191 i 2008 til et niveau mellem 57 og 81 i årene 2009-11.

Tabel 9. Investeringer i driftsbygninger, inventar og maskiner foretaget i årene 2008-11 af svinebedrifter med 2 helårsarbejdere og derover opdelt efter driftsform

	2008	2009	2010	2011
<i>Fortrinsvis sohold:</i>				
Investeringer, 1.000 kr. pr. bedrift	1.634	706	589	625
Investeringer i % af afskrivninger	168	81	64	69
<i>Fortrinsvis slagtesvin:</i>				
Investeringer, 1.000 kr. pr. bedrift	1.792	418	644	697
Investeringer i % af afskrivninger	191	60	82	80
<i>Såvel sohold som slagtesvin:</i>				
Investeringer, 1.000 kr. pr. bedrift	1.574	489	498	731
Investeringer i % af afskrivninger	154	59	57	66

Kilde: Danmarks Statistik (c)

Forklaringen på den høje investeringsaktivitet til og med 2008 var kort sagt, at dansk landbrug i denne periode var præget af optimisme bl.a. som følge af en næsten uafbrudt stigning i prisen på landbrugsejendomme fra midten af 1990'erne. Med til at fremme investeringerne var også, at landbruget var begunstiget af gode lånemuligheder i disse år bl.a. som følge af betydelige friværdier.

Det voldsomme fald i svinebrugenes investeringer er nær knyttet til krisen både i landbruget og i den finansielle sektor. Siden prisen på landbrugsejendomme toppede i 2. kvartal 2008, er prisen faldet med 37 pct. med en kraftig udhuling af egenkapitalen i alle landbrug til følge. Den ringe soliditet i mange landbrug begrænser i høj grad de pågældende bedrífers muligheder for at optage lån både i realkredit- og pengeinstitutter til finansiering af investeringer. Især store svinebrug er tynget af stor gæld, og en del af disse er endog teknisk insolvente, jf. Hansen og Zobbe (2012). Det er derfor forståeligt, at krisen har ført til et drastisk fald i svinebrugenes investeringer.

Faldet i produktionen af slagtesvin og derfor også i antallet af svineslagtninger skal ud over krisen ses på baggrund af, at det som følge af miljømæssige restriktioner og finansielle begrænsninger generelt er langt vanskeligere at etablere nye og udvide eksisterende produktionsanlæg til slagtesvin end til smågrise. Et tænkt – men meget typisk – eksempel kan nok bedst illustrere denne forskel mellem de to produktionsgrene. Antag, at en landmand ønsker at etablere en produktion med 2 fuldtidsansatte i selve svineproduktionen, og at valget står mellem produktion af smågrise på 30 kg. eller produktion af slagtesvin baseret på indkøbte smågrise på 30 kg, se tabel 10. I det første alternativ består svineproduktionen af 365 søer med smågrise, og i det andet af 18.814 leverede slagtesvin, hvilket omregnet til dyreenheder er henholdsvis 132 og 530, hvortil svarer et harmoniareal på henholdsvis 94 ha og 379 ha.

Tabel 10. Oplysninger vedrørende 2-mands-stor produktion af henholdsvis smågrise, slagtesvin baseret på indkøbte smågrise og slagtesvin baseret på egne smågrise

	Sohold med smågrise til 30 kg	Slagtesvin fra 30 kg til levering	Slagtesvin baseret på egne smågrise
Bestand af søer, stk.	365	0	240
Producerede smågrise, stk.	10.212	0	6.706
Producerede slagtesvin, stk	0	18.814	6.459
Antal dyreenheder	132	530	269
Harmoni real, ha	94	379	192
<i>Investering nyt anlæg mv., mio. kr.</i>			
Produktionsanlæg ¹	9,40	15,64	11,54
Jord	14,13	56,80	28,78
Besætning	1,19	2,56	1,66
Beholdning	0,13	0,41	0,23
Investering i alt	24,86	75,41	42,21
Ammoniakemission, kg NH ₃ -N			

Stald og lager	1714	8432	4020
Indeks, sohold og smågrise = 100	100	492	223
Lugtemission, odour 1.000 enheder	31	189	85
Indeks, sohold med smågrise = 100	100	601	272

1. Omfatter bygninger, staldinventar samt gødnings- og fodringsanlæg.

Kilde: Egne beregninger primært baseret på oplysninger fra Videncenter for Svineproduktion

I de to alternativer kan de samlede investeringer – inklusive køb af et areal på størrelse med harmoniarealet – opgøres til henholdsvis knap 25 mio. kr. og godt 75 mio. kr. Under hensyntagen til, at svineproduktionen fortrinsvis er placeret på jord af god bonitet, er der regnet med en pris for jorden på 150.000 kr. pr. ha.

Den langt større investering – der er tale om – ved etablering af en 2-mands-stor slagtesvineproduktion end ved en 2-mands-stor smågriseproduktion, vil almindeligvis gøre det vanskeligere for landmanden at optage lån til finansiering af slagtesvinebedriften end finansiering af smågrisebedriften. Dette taler for, at valget falder på smågriseproduktion frem for slagtesvineproduktion.

Som det ses af tabellen, udgør køb af jord en stor del af den samlede investering navnlig ved produktion af slagtesvin. Ved forpagtning af jord og ved gødningsaftaler - i stedet for køb af jord – kan den samlede investering derfor formindskes betragteligt, men ikke uden at muligheden for afsætning/bortskaffelse af gyllen i fremtiden bliver mere usikker.

Med hensyn til miljøbelastningen er der ligeledes store forskelle mellem de to alternativer, primært fordi den 2-mands-store slagtesvineproduktion omfatter langt flere dyreenheder end den ligeledes 2-mands-store smågriseproduktion. Som det kan ses af tabellen, er emissionen af ammoniak fra stald og gyllelager – udtrykt i kg kvælstof – næsten 5 gange større fra slagtesvineproduktionen end fra smågriseproduktionen, mens emissionen af lugt er ca. 6 gange så stor. Slagtesvineproduktionens miljømæssige belastning betyder – sammen med miljømæssige restriktioner – at det på selv store landbrugsbedrifter i mange tilfælde ikke er muligt at placere en større slagtesvineproduktion.

Som eksemplet illustrerer, er det forståeligt, at produktionen af slagtesvin har været præget af en faldende tendens i takt med indstillingen af svineproduktionen i mange bedrifter, mens væksten i smågriseproduktionen er fortsat.

De fremtidige muligheder for produktion af slagtesvin vil bl.a. afhænge af, i hvilket omfang det lykkes at udvikle teknologier, der uden væsentlige ekstra omkostninger for slagtesvineproducenten er i stand til at løse de miljømæssige problemer, der er knyttet til denne produktion.

6. Svineproduktionens og slagteriindustriens beskæftigelsesmæssige betydning

Beskæftigelsen i den primære svinesektor, i svineslagterisektoren samt i de tilknyttede forsyningsled har været faldende gennem de senere år. I 2010 var der i disse sektorer tilsammen 38.200 fuldtidsbeskæftigede mod 47.700 i 2005, jf. Fødevareøkonomisk Institut (a) og Andersen et al. (2012)

Af det samlede antal fuldtidsbeskæftigede på 47.700 i 2005 og 38.200 i 2010 tegnede den primære svineproduktion sig for henholdsvis 12.700 og 9.800, hvilket svarer til et fald på 23 pct. Slagterierne tegnede sig for henholdsvis 18.800 og 14.200, svarende til en nedgang på 24 pct., mens de tilknyttede forsyningsled beskæftigede henholdsvis 16.200 og 14.200 – et fald på 12 pct.

Inden for slagteriindustrien skal nedgangen i beskæftigelsen ses på baggrund af nedgangen i antallet af svineslagtninger, effektivisering af produktionen samt ændringer i produktsammensætningen i retning af mindre forædlede og hermed mindre arbejdstunge produkter.

Selv om beskæftigelsen knyttet til svineproduktionen er faldet betragteligt fra 2005 til 2010, er svineproduktionen stadig af væsentlig betydning for beskæftigelsen navnlig i udkantsområder af landet.

7. Sammendrag og perspektiver

Dansk slagteriindustri har været og er fortsat udsat for hård konkurrence, bl.a. fordi tysk slagteriindustri – i modsætning til den danske – gør brug af udstationeret arbejdskraft til – efter danske forhold – meget lave lønomkostninger. Dansk slagteriindustri har som konsekvens af ændringer i de økonomiske vilkår effektiviseret slagtingen og produktionen af svinekød her i landet samt flyttet dele af forarbejdningen og forædlingen af kødet til lande med lavere lønomkostninger. Effektiviseringen og udflytningen har sammen med et vist fald i antallet af svineslagtninger resulteret i en nedgang i beskæftigelsen i slagteriindustrien

I årene 2006-09 lå den danske afregningspris for slagtesvin under den tyske, hvilket bidrog til, at produktionen af slagtesvin var præget af en faldende tendens i disse år. Det samme gjaldt derfor efterspørgslen efter smågrise fra danske slagtesvineproducenter, mens eksporten af smågrise voksede kraftigt i de pågældende år. I 2010 og 2011 var den danske afregningspris på niveau med den tyske, hvilket også forventes at blive tilfældet i 2012. Imidlertid er væksten i eksporten af smågrise fortsat – omend kun i mindre omfang. Som resultat af disse ændringer afløstes den mængdemæssige vækst i den samlede produktionen af svin og smågrise i 2008 af en svagt faldende tendens.

Baggrunden for den store eksport af smågrise – fortrinsvis til Tyskland – er, at omkostningen ved produktion af smågrise er væsentlig lavere her i landet end i Tyskland, samt at indtjeningen ved produktion af slagtesvin er større i Tyskland primært som følge af gunstige rammevilkår specielt for denne produktionsgren.

Fra 2002 til 2011 lå svinebrugenes nettoindtjening og rentabilitet på et lavt niveau i næsten alle år, hvilket bidrager til at forklare, hvorfor den tidligere vækst i den samlede svineproduktion blev afløst af en faldende tendens. Hertil kommer – når det gælder slagtesvineproduktionen – at denne kan indstilles forholdsvis hurtigt og ligeledes genoptages relativt hurtigt uden væsentlige ekstra omkostninger til følge. Endvidere er langt størstedelen af omkostningerne i slagtesvineproduktionen variable – navnlig hvis arbejdsomkostningen er variabel – og kun en mindre del faste, hvorfor der ikke skal så store prisændringer på slagtesvin, smågrise og foderstoffer til, før dækningsbidraget bliver negativt.

I årene 2008-11 lå rentabiliteten på nogenlunde samme lave niveau hos store smågriseproducenter og hos store slagtesvineproducenter, hvorfor dette forhold ikke bidrager til at forklare, hvorfor produktionen af slagtesvin har været præget af fald, samtidig med at væksten i smågriseproduktionen er fortsat. Forklaring på denne forskel mellem disse produktionsgrene er formodentlig især, at det som følge af miljømæssige restriktioner og finansielle begrænsninger almindeligvis er langt vanskeligere at etablere nye og udvide eksisterende produktionsanlæg til slagtesvin end til smågrise. Som eksempel kan nævnes, at den samlede investering ved etablering af en 2-mands-stor slagtesvineproduktion, inklusive køb af jord på størrelse med harmoniarealet kan opgøres til ca. 75 mio. kr. mod ”kun” 25 mio. kr. ved etablering af en ligeså stor smågriseproduktion. Hertil kommer, at emissionen af ammoniak fra stald og gyllelager – udtrykt i kg kvælstof – er næsten 5 gange større fra en sådan slagtesvineproduktion end fra den tilsvarende smågriseproduktion, mens emissionen af lugt er ca. 6 gange så stor. Den store miljømæssige belastning fra slagtesvineproduktion betyder – sammen med miljømæssige restriktioner – at det for relativt mange selv store landbrugsbedrifter ikke er muligt at etablere en stor slagtesvineproduktion.

De fremtidige muligheder for produktion af slagtesvin vil bl.a. afhænge af, i hvilket omfang det lykkes at udvikle teknologier, der uden væsentlige ekstra omkostninger for slagtesvineproducenten løser de miljømæssige problemer knyttet til denne produktion.

Investeringer inden for både slagtesvineproduktion og smågriseproduktion har været og er uden tvivl fortsat negativt påvirket af krisen såvel i landbruget som i den finansielle sektor. Landbrugskrisens fortsatte negative effekt skyldes især, at prisen på landbrugsejendomme er faldet med 37 pct., siden den toppede i 2. kvartal 2008 med en kraftig udhuling af egenkapitalen i alle landbrug til følge. Den ringe soliditet i mange landbrug begrænser i høj

grad de pågældende bedrífers muligheder for at optage lån både i realkredit- og pengeinstitutter til finansiering af investeringer.

For alle svinebrug under ét forventes en markant forbedring både af nettoindtjeningen og rentabiliteten i indeværende år, og i 2013 forudses en næsten ligeså stor forbedring.

En kraftig vækst i eksporten af smågrise i 2012 i forhold til 2011, en forventet nedgang i bestanden af søer i EU-landene som følge af EU-kravet om løsgående drægtige søer og gylte fra den 1. januar 2013 taler for, at forbedringen af økonomien fortrinsvis kommer smågriseproducenterne til gode. Det er på denne baggrund usikkert, hvordan produktionen af slagtesvin vil udvikle sig i den nærmeste fremtid, og det samme gælder derfor antallet af svineslagtninger, produktionen af svinekød, og beskæftigelsen på slagterierne.

På længere sigt afhænger produktionen af slagtesvin samt hermed beskæftigelsen i slagteriindustrien udover mulige teknologiske løsninger på de miljømæssige problemer bl.a. af, om afregningsprisen for slagtesvin bliver tilstrækkelig høj til, at denne produktion bliver rentabel. Dette spørgsmål er imidlertid vanskeligt at vurdere, ikke mindst fordi de to store slagteriselskaber Danish Crown og Tican har omfattende aktiviteter i udlandet. Det betyder – da det er andelsselskaber med udelukkende danske landmænd som andelshavere – at den fremtidige afregningspris for slagtesvin i høj grad vil afhænge af disse selskabers succes i udlandet. Eventuelle tab på udenlandske aktiviteter må således dækkes af danske producenter før eller siden via lavere afregningspriser, mens eventuel fortjeneste kommer producenterne til gode i form af højere afregningspriser.

Referencer

- Andersen, Johnny M., Lars-Bo Jacobsen og Kim Martin Lind (2012). *Udvikling og status for dansk jordbrugs produktion og økonomi. Udredning, 2012/9. Fødevarerøkonomisk Institut.*
- Bruun, Lene Korsager og Michael Groes Christiansen (2009). *Eksport af smågrise til Tyskland. Rapport nr. 35. Dansk Svineproduktion.*
- Christiansen, Michael Groes og Finn Udesen (2012). *Konkurrencen om de danske Smågrise. Notat nr. 1219. Videncenter for svineproduktion.*
- Danmarks Statistik (a) Statistikbanken.dk/HDYR og [/HDYR07](http://Statistikbanken.dk/HDYR07) samt egne beregninger på grundlag heraf.
- Danmarks Statistik (b) Statistikbanken.dk/ANI5 samt egne beregninger på grundlag heraf.
- Danmarks Statistik (c) *Regnskabsstatistik for jordbrug* samt egne beregninger på grundlag af den stikprøve af regnskaber med tilhørende opregningsfaktorer, der danner grundlag for statistikken.
- Danish Crown Group (2012). *Årsrapport 2011/12.*
- Fødevarerøkonomisk Institut (a). *Landbrugets Økonomi, (flere årgange)*
- Hamann, Karen (2009). *Analyse af den tyske svineslagterisektor. Priser, omkostninger og konkurrencekraft.*
- Hansen, Jens og Henrik Zobbe (2012). *Landbrugets gæld. Udredning 2012/3. Fødevarerøkonomisk institut*
- Landbrug & Fødevarer (a). *Statistik (flere årgange) Svinekød.*
- Landbrug & Fødevarer (b). www.lf.dk/Tal_og_Analyser/Aktuelle_statistikker/svin.
- Landbrug & Fødevarer (c). www.lf.dk/Tal_og_Analyser/Noteringer.
- Landbrug & Fødevarer (2011). *Svinesektorens Konkurrenceevne.*

- Lind, Kim Martin og Henrik Zobbe (2012). Dansk landbrug og fødevareindustri konkurrenceevne og rammevilkår – sammendrag og konklusioner, side 36-40. Rapport nr. 210. Fødevareøkonomisk Institut.
- Lund, Mogens, Ole Fabricius, Morten Gylling, Henning Otte Hansen, Kristoffer Hilligsøe, Brian Jacobsen, Jørgen Dejgård Jensen, Kim Martin Lind, Kurt Nielsen, Søren Marcus Pedersen og Henrik Zobbe (2011). Rammevilkårsanalyse af dansk landbrug og fødevareindustri – baseret på international benchmarking, side 127-147. Rapport nr. 210. Fødevareøkonomisk Institut.
- Madsen, Peter Skov (2012). Hvordan ser tendensen for smågrisemarkederne ud for de kommende år. SPF-Danmark.
- Tican Koncernen (2011). Årsrapport 2010/11.